

WARTO PRZECZYTAĆ

Patryk Kujan

Recenzja książki pt. „Dziewięćdziesięciolecie kurateli sądowej w Polsce. Historia – Teraźniejszość – Przyszłość”, Materiały z I Kongresu Kuratorskiego, Ustka 2009

Kongres kuratorski był wydarzeniem bez precedensu. Środowisko kuratorów sądowych przez lata borykało i boryka się z trudnościami wynikającymi nie tylko z ograniczeń finansowo-koncepcyjnych, lecz również z poczuciem alienacji, wyrzucenia poza nawias tradycyjnego wymiaru sprawiedliwości. Mimo że historycznie i formalnie kurator sądowy przynależy do polskiego systemu prawnego, to w przekonaniu wielu osób jest tworem odstającym od urzędniczo-sądowo-orzeczniczej maszyny, działając niekonwencjonalnie, w sposób którego opisanie wymaga użycia określeń innych niż prawne. Tą część pracy kuratora nazywamy resocjalizacją, wychowaniem bądź profilaktyką.

Dziewięćdziesiąt lat to czas przemian, poszukiwania nowych rozwiązań w dziedzinie postępowania z wykojejonymi społecznie. Kuratela w Polsce rozpoczyna się od sądownictwa dla nieletnich w 1919 r. Warto jednak nadmienić, iż zasady odpowiedzialności nieletnich zostały ujęte w Zbiorze praw sądowych¹ na mocy konstytucji z 1778 r. przez J. W. Andrzeja Zamojskiego. Projekt ten zawierał identyczne rozwiązania jak Statut Litewski, jednakże z dwiema różnicami:

- kwestię rozeznania pozostawiono sędziemu,
- podzielono granicę wieku, od której zaczynała się odpowiedzialność bezwarunkowa².

¹ Zbiór praw sądowych (Kodeks Zamojskiego) to projekt prawa ziemskiego z 1776 r., opublikowany i przedstawiony do zatwierdzenia przez sejm w 1778 r., a odrzucony w 1780 r.

² A. Walczak-Żochowska, Systemy postępowania z nieletnimi w państwach europejskich. Studium prawnoporównawcze, Warszawa 1988, s. 19 i in.

W II Rzeczypospolitej próby ustanowienia sądów dla nieletnich podjęto w 1915 r. zaraz po ewakuacji władz carskich z Królestwa Polskiego. Władze niemieckie rozwiązały jednak sądy obywatelskie. Dnia 7 lutego 1919 r., dekretem Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego, ustanowiono pierwsze sądy dla nieletnich (w Lublinie, Warszawie, Łodzi). Zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Sprawiedliwości, sądy te rozpatrywały wszystkie sprawy karne, o ile dotyczyły nieletnich do 17 lat i osób starszych oskarżonych o czyny przestępcze popełnione względem nieletnich do 17. roku życia. Pojawia się instytucja opiekuna sądowego, protoplasty kuratora sądowego. Dla uczestników I Kongresu Kuratorskiego, który odbył się w Ustce w dniach 15–17 czerwca 2009 r., zapis ten stanowi odniesienie do dyskusji nad stanem polskiej kurateli – jej „historią, terażniejszością i przyszłością”. Śladem po tym wydarzeniu jest wydana publikacja licząca bez aneksu 461 stron. Książka pt. „Dziewięćdziesięciolecie kurateli sądowej w Polsce. Historia – Teraźniejszość – Przyszłość” jest zbiorem artykułów autorstwa postaci świata polityki, nauki oraz praktyków zajmujących się problematyką kurateli sądowej. Zespół redakcyjny stanowią: Krzysztof Stasiak, Łukasz Wirkus, Paweł Kozłowski oraz Tadeusz Jedynak. Zamieszczone w książce opracowania dotyczą teoretycznych i praktycznych problemów związanych z szeroko rozumianą instytucją kurateli sądowej. Publikacja składa się ze wstępu, wystąpień otwierających konferencję, sześciu rozdziałów merytorycznych, wniosków i rekomendacji uczestników kongresu oraz aneksu. Aneks obejmuje tłumaczenia obcojęzycznych artykułów, wykaz uczestników kongresu i komitetu organizacyjnego oraz zdjęcia obrazujące w części przebieg spotkań. Do książki dołączono płytę zawierającą film o pracy kuratora sądowego oraz reportaż zdjęciowy.

Struktura pracy jest zwarta. Rozdziały zawierają treści wynikające z nadrzędnych tytułów. Pierwsza część pracy zawiera treści okolicznościowe związane z otwarciem kongresu oraz wystąpienia zaproszonych gości. W dalszej części odnajdujemy referaty ludzi świata nauki i praktyki zawarte w sześciu merytorycznych rozdziałach.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Od urzędu stałego opiekuna sądowego do kuratorskiej służby sądowej” rozpoczyna się artykułem Krzysztofa Stasiaka ukazującym ewaluację polskiego systemu kurateli sądowej. W tej części znajdziemy m.in. doświadczenia i przeżycia związane z formowaniem współczesnego modelu kurateli, co wiąże się nierozzerwalnie z zabieganiem o powstanie ustawy o kuratorach sądowych i towarzyszący pracom klimat (bój o każdy zapis wspomnianej ustawy). Jak pisze Katarzyna Sawicka, praca nad współczesnym modelem kurateli rozpoczęła się w latach 70. ubiegłego wieku od stawianych przez grupą kuratorów posiadających humanistyczne wykształcenie pytań dotyczących metod pracy z drugim człowiekiem. Propozycje dotyczące modelu pracy kuratorskiej służby sądowej opi-

sał również Andrzej Bałandynowicz, wskazując na kliniczny model kurateli oraz metodę *casework* jako podstawę oddziaływania resocjalizacyjnego w warunkach probacji.

Rozdział drugi został zatytułowany „Służba kuratorska w społeczeństwie obywatelskim”. W tej części odnajdujemy odwołania do zawodu kuratora jako misji zmierzającej do zmiany życia podopiecznego, odniesienie do etosu zawodowego kuratora, znaczenie wykonywanych przez kuratora sądowego działań oraz aktualny stan kurateli rodzinnej w Polsce z perspektywy kuratora sądowego (T. Jedynak) oraz kurateli dla dorosłych w świetle badań Biura Rzecznika Praw Obywatelskich.

Rozdział trzeci zatytułowany jest „Służby probacyjne i socjalne: rozwiązania, doświadczenia i kierunki rozwoju w Polsce, Europie i na świecie”. Autorzy opisali tu działalność służb probacyjnych, dzieląc się wiedzą i zdobytymi doświadczeniami na temat zalet i ograniczeń opisywanych systemów. Szczególnie interesujące są wystąpienia gości z zagranicy ukazujące tendencje innych państw w zapobieganiu patologii oraz pracy na rzecz powrotu do społeczeństwa osób zagrożonych demoralizacją bądź wykołejonych.

Rozdział czwarty pt. „Służba kuratorska u progu rewolucji technologicznej” stanowi przede wszystkim prezentację istniejących programów informatycznych wspierających pracę kuratora. Opisuje ponadto możliwości i ograniczenia narzędzi wspomagających działania merytoryczne i czynności biurowe wykonywane przez kuratorów sądowych.

Rozdział piąty zatytułowany „Wybrane obszary oddziaływań kuratorskich” to opis działań wykonywanych na rzecz podopiecznego/dozorowanego/klienta, które opierają się tradycyjnemu widzeniu pracy kuratora. W części tej wypowiedają się praktycy, można odnieść wrażenie, że pasjonaci, którzy powierzone zadania wykonują z ogromnym zaangażowaniem, używając do tego aktualnych narzędzi. Jest tu mowa o zasadzie indywidualizacji, zespołach interdyscyplinarnych, narzędziach dla pomiaru powrotności do przestępstwa, możliwościach, jakie daje ośrodek kuratorski, a także pracy pedagogów ulicy.

Rozdział szósty pt. „Udział kuratorów w aktywizacji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem” wskazuje na aktywność środowiska kuratorskiego w pracy na rzecz osób zagrożonych wyrzuceniem poza nawias, a także podejmowane działania związane z readaptacją skazanych, czego przykładem jest (opisany przez Barbarę Sikorę, Piotra Krakowiaka, Agnieszkę Paczkowską Roberta Witkowskiego i Dominika Krzyżanowskiego) program readaptacji i resocjalizacji społecznej skazanych poprzez udział w opiece paliatywno-hospicyjnej.

Po rozdziale szóstym, stanowiącym ostatnią merytoryczną część publikacji, następuje zapis wystąpień kończących konferencję, tj. Ministra Sprawiedliwości, Krzysztofa Kwiatkowskiego, oraz Kuratora Okręgowego Sądu Okręgowego w Słupsku, Tadeusza Jedynaka.

Szczególną uwagę kieruję w stronę zawartych na końcu pracy wniosków i rekomendacji uczestników I Kongresu Kuratorskiego. Część ta stanowi o wadze wydarzenia i chęci uczestnictwa środowiska kuratorskiego (i nie tylko) w działaniach na rzecz poprawy warunków pracy, zapisów prawnych czy sposobów postępowania w określonych sytuacjach. Pracę kończy aneks.

Wskazane przez autorów problemy wymagają pogłębionej refleksji na temat instytucji kurateli w Polsce. Lektura pozwala zastanowić się nad obszarami, gdzie dokonanie zmiany jest konieczne. Zmiana ta musi zakładać możliwości fizyczne kuratorów (urealnienie standardów obciążeń pracą) oraz prawne (konstrukcja przepisów umożliwiających właściwe wykonywanie funkcji kuratora sądowego, w szczególności w odniesieniu do kurateli rodzinnej). Dopiero to pozwoli na właściwe wykonywanie zleconych zadań, a także (co istotniejsze) wpłynie na poprawę skuteczności podejmowanych działań. Skuteczność pracy kuratora sądowego nie może być mierzona standardowymi narzędziami diagnostycznymi, gdyż dotyczy pojedynczego człowieka, którego funkcjonowanie determinowane jest przez wiele, często niezależnych od siebie, czynników.

Recenzja – zgodnie z encyklopedyczną wykładnią – winna zawierać elementy informacyjne, analityczno-krytyczne i oceniające. Ocenę tej książki pozostawię czytelnikowi, gotów jestem natomiast na stwierdzenie, iż po jej lekturze osoby zainteresowane poruszaną problematyką zostaną usatysfakcjonowane. Nie oznacza to, iż wszelkie możliwe zagadnienia zostały poruszone. Ta satysfakcja będzie wynikiem zapoznania się z pracą wyrosłą, w dużej mierze, z emocjonalnego podejścia do zawodu kuratora sądowego. Pokazuje to, jak specyficzne to zajęcie oraz ile należy poświęcić czasu i energii, by móc je rzetelnie i twórczo wykonywać. Prezentowana książka jest również pamiątką po wydarzeniu, które w świadomości wielu kuratorów było ich świętem. Kongres kuratorski stanowił wyróżnienie dla podejmowanych trudów, stał się również okazją do wymiany doświadczeń i opisu czynionych (w związku z wykonywanym zawodem) wysiłków. Wreszcie należy stwierdzić, iż prezentowany materiał może mieć charakter dydaktyczny, stanowiąc kompendium wiedzy dla osób zainteresowanych instytucją kurateli sądowej.